

ЗАПОБІГАННЯ ЛІНГВОЦИДУ ЯК ЗАПОРУКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Анотація

У статті розглядається феномен лінгвоциду як цілеспрямованої стратегії знищення мови і культурної ідентичності народу, що перебуває під контролем домінуючої нації. Акцентується увага на відмінностях лінгвоциду від геноциду, зокрема на спрямованості першого на ліквідацію культурно-історичного коду через утиски мови. Аналізуються прямі і приховані методи лінгвоциду та їх вплив на національну ідентичність. Висвітлюється ситуація з мовною політикою в Україні за останні три десятиліття, яка характеризується неоднозначністю та поширенням двомовності. Підкреслюється роль української мови у формуванні національної ідентичності і важливість її захисту як складової національної безпеки. Розглядаються виклики сучасної безпеки в контексті гібридної війни, зокрема культурної та інформаційної агресії Росії проти України. Окремо аналізується значення Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019) як основного нормативного акту, що зміцнює мовну ідентичність і виступає протидією русифікації.

Лінгвоцид – це усвідомлена й цілеспрямована стратегія, яка застосовує домінуючу націю, використовуючи державні, релігійні, освітні та громадсько-політичні інституції для вітіснення чи повного знищення мови народу, що перебуває під її контролем. Ця політика має на меті не лише обмежити використання мови, а й знищити її як основний носій національної ідентичності, культурної пам'яті та історичної самобутності народу.

Головнюк Наталія

КПІ ім. Ігоря Сікорського
holovniukn@gmail.com

Ключові слова:

лінгвоцид, національна ідентичність, русифікація, національна безпека, гібридна війна

Унаслідок цього підлеглий народ поступово втрачає своє національне «я» і стає вразливим до асиміляції.

Відмінною рисою лінгвоциду є те, що він спрямований не на фізичне знищення населення, як у випадку геноциду, а на ліквідацію його культурно-історичного коду. Мова змінює ключову роль у формуванні світогляду, передачі традицій, звичаїв і цінностей, тому її втрата означає руйнування

«Driving Economic Recovery: Scaling Digital Education Experiences in Higher Education Institutions»

основ етнічної ідентичності. Лінгвоцид можна розглядати як форму етноциду.

Практики лінгвоциду можуть бути як прямими, так і прихованими. Прямі методи включають заборону мови на офіційному рівні, цензуру друкованих матеріалів, переслідування за її використання, закриття шкіл чи закладів. Приховані методи можуть виражатися в прогресуючому винищенні мови через впровадження іншої мови у сферу всього життя.

Досвід минулих трьох десятиліть незалежності державна політика у мовній сфері була не послідовною. Конституція України проголошує українську мову державною, однак в реальності не завжди було забезпечено її належне функціонування. Відсутність довгострокової стратегії, недостатнє фінансування україномовних проєктів та культурних ініціатив, а також фактичне толерування російської мови в багатьох сферах сприяли поширенню двомовності. Як наслідок, за даними соціолінгвістичних досліджень, майже половина громадян України вважають себе двомовними. Багато хто з них не лише використовує обидві мови в повсякденному житті, але й прагне зберегти цей двомовний досвід.

Ця ситуація має як переваги, так і ризики. З одного боку, двомовність дозволяє людям легше адаптуватися до різних культурних та професійних середовищ, особливо в умовах глобалізації. З іншого боку, без належної державної підтримки українська мова ризикує втратити свої позиції, особливо у великих містах, у сфері бізнесу, науки та медіа. У цьому контексті важливо наголосити, що українська мова сприймає ключову роль у формуванні національної ідентичності, яка є фундаментом єдності суспільства. Тому збереження та зміцнення її статусу має бути не лише культурним, а й політичним пріоритетом.

Проблема безпеки завжди була однією із основних складових цивілізаційного розвитку людства, саме через її забезпечення суспільство могло розвиватися, зберігати свої цінності та передавати їх наступним поколінням.

Попри наслідки двох світових війн та завершення «холодної війни», сучасний світ залишається ареною численних загроз, які не зникли, а лише трансформувалися. Національна та міжнародна безпека перебувають під постійним тиском нових викликів, таких як міждержавні конфлікти, терористична діяльність, загроза ядерного протистояння, техногенні катастрофи та кліматичні зміни. Однак цей перелік є лише частиною глобальних ризиків.

Сучасні загрози стали більш складними, гібридними та взаємопов'язаними, що вимагають від держави не лише оперативного реагування, а й стратегічного планування, орієнтованого на майбутнє. Одним із ключових аспектів забезпечення національної безпеки є захист культурної ідентичності, основою якої виступає національна мова. Адже мова – це не просто інструмент спілкування, а важливий символ, що об'єднує людей в єдину націю, формує її історичну пам'ять, цінності та світогляд.

Політика русифікації, яка тривала впродовж століть, мала на меті не просто послабити українську ідентичність, а й повністю інтегрувати українців у російський культурний простір, позбавивши їх національного коріння. Цей процес призводив до деморалізації національної свідомості, відчуження людей від української духовності, історії та культури. Окупаційна влада намагається витіснити українську мову з освітніх установ, замінюючи її російською, вводячи навчальні програми, які викривляють історію України та пропагують російський погляд на світ. Проте навіть у цих умовах українська мова залишається потужним інструментом опори. Збройний конфлікт змінив ставлення багатьох українців до рідної мови. Сплеск інтересу до української мови, її дедалі більше використання в повсякденному житті та активізація культурних ініціатив свідчать про те, що мова стає символом національного приєднання та опори агресії.

У 2018–2019 роках в Україні відбулися ключові події, які суттєво вплинули на мовне

«Driving Economic Recovery: Scaling Digital Education Experiences in Higher Education Institutions»

середовище. Гострі політичні дискусії навколо проекту Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» стали ареною боротьби між проукраїнськими силами та проросійськими групами, які прагнули блокувати прийняття цього документу.

25 квітня 2019 року Верховна Рада ухвалила Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», він став не просто нормативним актом, а потужним інструментом зміцнення

національної ідентичності, яка є центральною роллю в процесі державного будівництва. Ухвалення цього документа показало, що мовне питання є не лише культурним чи освітнім аспектом, а й питанням національної безпеки.

В умовах гібридної війни, яку веде Росія проти України, інформаційна, культурна та мовна агресія стають одним із головних інструментів впливу. Тому захист української мови – це не лише питання її збереження, а й ефективний спосіб протидії російському домінуванню.